

ՀԱՏՈՒԱԾ ՄԸ ԼԵԻՈՆ ԿԻՒՄԻՇԿԵՐՏԱՆԻ

LES FAUX-POIDS DE LA BALANCE

Վ Ե Պ Ե Ն ⁽¹⁾

Վերայի Հիւանդութիւնն այնչափ յառաջացած էր որ լեւներու մէջ ընակութիւնը չէր կրնար իր վիճակին բարելաւում մը բերել. գոռոյ դայն այնքան տոգոյն որքան ճարելու մօտ մտն մը, իսկ Իվանը ծայրայեղ գերագրգռութեան մը մէջ:

Երբ մինակ մնացինք, գիրկս նետուեցաւ եւ սկսաւ լալ:

«ՄՀ, Ժաքս, ըսաւ ինձի, շնորհակալ եմ որ եկար: Այնքա՛ն դժբախտ էի քենէ ծածկելիք զաղտոնիք մը ունենալուս համար, բայց ամէն անգամ որ կ'ուզէի քեզի գրել, ձեռքս կ'անգամալուծուէր: Գերագոյն խոտոտվանութիւնը քեզի ընելէ առաջ, չէի համարձակեր, կը վախնայի... Ու հիմայ որ հոս ես, նորէն այդ քաջութիւնը չեմ գտար: Ահա ինչու համար այս ձեռագիրը պատրաստեցի: Ճար գայն սննեակդ եւ հանդարտ գլխով կարգաւ այս իրիկուն: Վաղը այդ մտաին մտածուե՞լ ինձի կ'ըսես:»

Ահա ինչ որ կ'ցկոտուր գրով մը ձափուտած էր Թըթին վրայ.

(1) *Les Faux-Poids de la Balance* (Եւրոպիոն կեղծ-ծանրոցները) տպագրուած վէպը գոր վերջերս հրատարակեց Լեոն Կիւմիշկերտան (L. G. Guerdan) եւ որ արդեմ իսկ զմահացուած է իբրեւոր գործ մը Ֆրանսական մատուր րեհրանիին հեղինակաւոր ներկայացուցիչներու կողմէ, պատմութիւնն է երկու պատանիներու, միմեկուս, միւսը Ֆրանսացի, որ, Վերսայի լիւսին մէջ դասակից, իրարու կը կապուին սրտով, եւ միմեկու իրենց կեանքին վերջը սրտակից մնացած, քեւ իրարմէ խառնուածով շատ արքեւ, մահացի-

«Ժաքին համար:

«Գիտես Թէ ֆիզիքական ու բարոյական ինչ-պիսի ուժասպառութեան վիճակի մը մէջ էի երբ Զուիքերիս մեկնեցանք: Նման էի այն ծերունիններուն որ կ'անքէն այլ եւս ոչինչ կը յուսան եւ ճահուան կը սպասեն անվրդով: Եւ սակայն նպատակ մը որոշած էի ինձի, բուժել կ'ինս: Գիշերը ցորեկ անոր սնարին քով, յամառօրէն կը ճաքառէի՝ հակառակ բժիշկներուն յոռետես կանխագուշակութեանց: «Փրփստնէական գիտութեան» յարած Անգլիացի մը կը քաջալերէր զիս այդպէս ընելու: Թորքիստանցիներու կայաններուն մէջ, մարդկութեան շատ հետաքրքրական նմուշներու կը հանդիպէի. իրենց անկողիններուն գամուած ծանր Հիւանդներուն քով, որքա՛ն կը զանուկն՝ երկատասարդներ որոնց մէջ ախար ջգանութիւնը կը գրգռէ եւ որոնք անյաջողաբար կ'ողորին երկու պատուհաններուն ալ դէմ, ու յաճախ միտմիտեցանք ներ՝ իմ Անգլիացիիս տեսակէն: Հապառակ իր յառաջացեալ Թորքիստին, այս վերջինը կը շարունա-

նակ բազմ մը կ'ունենան, իրենց ազնիւ բայց անկայուն, վարանոտ բնաւորութեամբ՝ կեանքի պայմարին անասակ դեկալորոյս ձախողածներ կը դառնան, Ռուսը վերջ ի վերջոյ բոխնաւորութեան վիճին մէջ կը գորի. Ֆրանսացիին կրօնքի յեմարանին կը կառչի՝ անդունդը չիմալու համար: Ներկայ հասուածին մէջ, որ վէպին լաւագոյններէն է, Իվան Գուրկիով, որ սրտի եղեւակն երկրեցարանքի մը առջեւ կը գտնուի, մահացեալ կը նստակով մը իր ներքին տուամը կը պարզէ իր ժամ բարեկամին:

(Մ. Խ.)

կէր Հիւանդութեան ու ծաշուան գոյութիւնն ու բանալ: Իր հրավառ խօսուածքը եւ Տիկին Էտտիլի գիրքը «Փիտոսթիւն եւ կեանք», զիս իր տեսութեանը համոզած էին ու Վերայի ազատուծը կարելի կը հաւատայի, մինչեւ այն օրն ուր մահը իմ երազամտիդ զգեսնելով իմ վտահոթութեանն ունայնութիւնն ինծի յայտնեց. այն ատեն զգացի որ յեղափոխութիւնն ճը կը կատարուէր մէջս, սկսայ շատ յօժարօրէն ականջ դնել լեռներու վերանորոգիչ օղէն երկտասարդացած ծաղմոյս կոչելուն: Անդիմադրելի փորձութիւնն բռնուեցայ փախչելու այդ որջէն ուր էակներն ու իրերը մահուան վրայ միայն կը խօսէին ինծի: Եթէ քեզի կը խոստովանեմ այս վայրի եսակամութեան զգացումը որ ինձի պատմիչ չի բերեր, բանի որ Վերա զգալի կերպով կը համեմար, քեզի աւելի լուս հասկնջելու համար է պատճառեանս շարունակութիւնը: Մնուիրն ծօռ էր: Աշոտ եւ իր բարեկամները. խորհրդածողովն համար Լոյան հաւաքուած, կը թախանձէին որ ինչ ինչ իրաւաբանական վաւերաթղթերու պատրաստութեանը երթալի աշակցել իրենց: Լոյան հասնելէս ջանի մը օր յետոյ, պանդոկին մէջ իրիկունը Աշոտին հետ կը ծաղէի երբ երեք անձեր զոր պանդոկապետը հանդիսաւորապէս կ'առաջնորդէր, եկան ծառայող սեղանին վրայ տեղ դրաւեցին: Անոնց կողմը դաժան ու տեսայ զմայելի երկտասարդ կին մը: Աշոտ ինձի կը խօսէր, պոլշեւիկ պատուիրակներուն հետ իր տեսակցութիւնը կը պատմէր, մօրիկ չէի ընէր զինք: Միւսը ուրիշ տեղ էր: Անկարող էի աչքերս այդ անծանօթ կնոջմէն անջատել: Վերջով մտնես այնքան զգալի էր որ անկեա նկատեց զայն: Մեր նայուածքները մէկէ աւելի անզամ իրարու հանդիպեցան:

«Ճաշէն յետոյ, իր սեղանին ծառիկ սեղան մը ընտրեցինք: Միջոց մը կը փնտռէի իրեն խօսքը ուղղելու փափաքս գոհացնելու համար ու հազարաւոր յիմար ծրագիրներ մտքիս մէջ կը թաւալէին: Յանկաթմ սրահին միւս ծայր տեսայ փաւրիգեան թերթի մը թղթակիլը զոր կը ծանշայի: Անկեա ուղղուեցաւ անոնց կողմը եւ անոնց սեղանը նստաւ: Բազրը ուրիշն նպատակաւ էր ինձի: Բայց չկրցայ այդ իրիկունը ինքզինքս ներկայացնել ապա անոնց:

«Գրեւորը սըքս չգողցի: Ատեւեալ օրը, ժամը ութնէն իսկ, երբանջեներուն մէջ կը թափառէի

խմբագիր բարեկամս ի խնդիր: Ձինք տեսնելու պէս վրան նետուեցայ:

«Մանկամարդ կ'ընէր տը Եարմուա մարբիլին աղջիկի էր, նոր դատուած իր ամուսնէն: Քսան տարեկան եղած ատեն կարգուած էր երկտասարդի մը հետ զոր կարծած էր իրեւել, բայց Եարմուան ներս էին միայն որ կ'անգիտանային նշանածին հակաբնական ծուրութիւնները: Երկար ատեն անկեա լուրի տառապած էր, ճշմարտութիւնը ծածկելով իր միայնէն: Ասոնց դուշակեցին վերջապէս թէ անհամաձայնութիւն մը մտած էր այդ ամոյին մէջ, բայց սկզբունքով հակառակ էին ամուսնալուծութեան, եւ չգիտնալով այն անարգանքները որոնց կ'ենթարկուէր իրենց աղջիկը, անոր խորհուրդ կուտային համբերել: Վերջ ի վերջոյ ան չկրցաւ այլեւ լուր: Անոնց յայտնեց իր դժբախտութիւնը եւ իմացուց, ի մեծ ապշուածութիւն անոնց թէ ամուսնութիւնը իրականացած էր: Ամուսնալուծման խնդրաւոր մը տուաւ Հոռոմայ Արքունիքի ու պատկին ջնջումը պահանջեց: Ստացաւ զայն երկուսն ընդունութիւններէ ու տաժարելի վայրաթիւններէ յետոյ զոր ամէն վայրկեան կ'աւելիէր որ վերանորոգէր: Իտալիայէն նոր կը դառնար եւ ծաղիկ էր երթալ Մանթրէօ քաղաքի մը տունը իր ներդրութիւններէն հանջել:

«Տիկին տը Եարմուայի տառապանքները, որոնց այս կերպով կը տեղեկանայի, աւելի եւս սաստկացուցին իմ նորածնի սէրս: Այլ եւս չէի ուզէր ընկերես դատուիլ: Սրահէ սրահ քաջութեցի զայն մինչեւ որ փափաքածս պատահեցաւ: Տիկին տը Եարմուա երեցաւ: Ընկերս ինձի անոր ներկայացուց: Քանի մը վայրկեան յետոյ, ան ուզեց մեզմէ բաժնուիլ նախաձառչէն առաջ պզտիկ պտույն մը ընելու համար: Կրնա՞մ ձեզի ընկերանալ» ըսի անոր երկչոտօրէն: Բոպէ մը ինձի նայեցաւ առանց բան մը ըսելու, յետոյ հաւանեցաւ:

«Այլ չեմ յիշեր ինչ ըսի իրեն: Յիմարութիւններ անշուշտ, օրովհետեւ ապշութեամբ ինձի կը նայէր: Բայց չնեղացաւ: Վրովմուտքիս մէջէն իմ անկեղծութիւն կը դուշակէ, նոյն իսկ շնորհն ըրաւ քանի մը մտերմական բաներ ինձի յայտնելու: Մինչդեռ կը խօսէր, զինք կը դիտէի ծածուկ: Իր շարժումները ներդաշնակ էին, ձայնը տաք. աչքերը Քաշմիրի շափիղաներու պէս դուրս կը ցատէին դէմքի գոյնի վրայ որով փայլը տեսակ մը յախճապակներուն փայլին միայն կրնամ բազդա-

տել։ Սիւքը կ'երեքցներ անոր ձագերը, որոնցմէ կը ճառագայթէր արեւու լոյսին նման լոյս մը։ Տամուկ ակաւները խածուածքի տարրած կարօտ մը կ'արթնցնէին ձեջա։ Խենթեցած էի։ Պաղատեցայ որ այդ օրը՝ յետմիջօրէին՝ զար զիս նորէն տեսնուի։ «Աճմ կրնար, ըսաւ, ծնողքս այս իրիկուն ժամը առանձնէինք Փարիզ կը մեկնին։» — «Կրնա՞մ ուրեմն կայարանը գալ գտնել ձեզ այս իրիկուն։» Ոչ չէ՛։ Ըսաւ, ոչ այդ։

«Քեզի պիտի խնայեմ, սիրելի ժաք», անցուղաճներն այդ օրուան որ անվերջանալի երեւցաւ ինձի։ Կարծես Հարիր անգամ պանդոկէն Սէն-Պարսուտա եկեղեցին զացի ու եկայ։ Ժամը տասնեւմէկին ծօտ, կայարանն էի։ Եարժուաները բխէ յետոյ Հասան։ Կոլուալի խոշոր պեխերով, Հայրը ձեռնաշուք ձեւ մը ունէր, իր հրամայողական կերպարանքը հակապատկեր կը կազմէր այն Հեղուքեան Հետ որ մարքիբուհայն զիմազծերուն վրայ կը կարողացուէր։ Սյն ատեն նկատեցի որ գաղափարը չէի ունեցած իր անունը հարցնելու։ Բոլոր անունները որ մտքին ներկայացած, անոր անաթան թուեցան ինձի։ Կանգ առի Մարսել Փրուսթի Հերոսուհայն՝ Օրբանի անունին վրայ։ Ան միայն կրնար պատշաճիլ այսքան հազուադուր էակի մը։

«Վայրեղանները երկար էին, ամէն ինչ կը թուէր ինձի դէմ դաշնակցիլ իրերուն ընթացքը։ Դաճկազեցնելու համար։ Կառուղիդին վիզը ցատքեւու փափաքներ զրալու վրայ էի, վերջապէս՝ մեկնումսի նշանը առաւ։ Մանր մեքենան զրդեցաւ, ու ես կարող եղայ թռչիլ դէպի իմ սիրելի»։ Քովքովի, մազլիցեցանք զառիկներէն որ կայարանէն քաղաքը կը տանի։ Չոր ցուրտ մը կ'ընէր, երկինքը աստղերով լեցուն էր։ Կը քալէի կարծես երազի մը ձեռք, զուգուր զարձած էր այն բուրմունքներէն որ իրմէ կ'արտաշնչուէին։ Ան Կիսլէն կը կոչուէր։ Անուն մը որ Օրբանէն ալ ակելի աղօրտ էր։

— «Պարիկի անունը, ըսի։

— «Արդարեւ, անունն է պարիկի մը որ մեր ընտանիքին ծագմանը խառնուած է։ Երէց Դիւրին բոլոր աղջիկները կրած են այդ անունը։

— «Գիտեի որ դուք պարիկ մըն էք, որովհետեւ ո՞վ կրնար եթէ ոչ պարիկ մը զիս՝ այսպէս կ'աղաղակէ։

«Այն ատեն, անոր ըսի այնքան յիմար, այնքան հրայրքատ խօսքեր, որ այլ եւս ես ալ չէի գիտեր

ինչ կ'ընէի։ Ոչ մէկ կիւն զիս այդպէս ներշնչած էր։ Այդ խօսքերը ինքնաբերաբար կը ժայթքէին. գերբնական զօրութիւն մը զսնոնք ինձի տուն կուտար։ Կիսլէն, յուզուած, կը փորձէր զիս կեցընել, բայց իր խօսքին իր զգացումները կը Հերքէին։

«Անկից բաժնուելէ առաջ, խոստում առի իր՝ մէն — ոչ զիւրաւ — որ իր Մոնթրէօ մեկնումը պիտի յետաձգէր եւ Հետեւեալ օրը Լեմանի լճին վրայ պիտի ընկերահար ինձի։

«Որոշուած ժամուն, գտայ զայն Ուշիի նաւատայրը։ Նաուն մէջ մարդ չկար։ Կարծես թէ ան միայն մեզի համար քիտի ընէր այդ պտոյսը։ Կամբջակին վրայ ձուլեցէ, հովէն պատուապարտած անկիւն մը կ'նկատեցանք։ Առանց տպաւորութիւն ընելու համար ջանքեր ընելու, ինձի խօսեցաւ իր մանկութեան վրայ, իր աղջկունքեան երազներուն, իր ամուսնական կեանքի յուսախաբութեանց վրայ։ Իր խօսքերը Կրաճկապետիւն մըն էին, յալիտակութեամբ մտիկ կ'ընէի։ Կ'ուզէի որ այդ պտոյսը յաւիտենական ըլլար։ Բանկարծ, սարսուցիկ. այն բարձունքները նշմարած էի ուր կը գտնուէր Վեռա։ Վարանման վայրկեան մը ունեցան։ Բայց տարփանքը, որուն զիտակցութիւնը զեռ չունէի, զիս ողորցն անհուն մակընթացութեան մը պէս. ան յաղթեց իմ գթութեանս, եւ տակաւ առ տակաւ, կարծես ակամայ, յիմար խօսքեր, աւելի յիմար քան նախորդ օրը, բերնէս թռան։ Կիսլէն թոթովեց. «Ի՛նչ օգուտ... ինչի՞՛ կրնայ յանգիլ այսպիսի տարփանք մը։ Ազատ չէք դուք, կամ թրեւեւ կ'ենթադրէք։ Ի՛նչ մեր կ'ենք անպարմանելիօրէն կորստուած է։» Դողացի, Արեմն առանց ուզելուս արբապղծութիւնը գործած էի այդպիսի երազ մը փայփայելու եւ թո՛ղ տուէր էի Կիսլէնին որ ատկա գուշակէր։

— Ո՛չ, կիւնս զատապարտուած չէ, ըսի, ցնուրատան մը ձայնով։ Պիտի բուժուի, քանի մը աճատան խնդիր է, եւ ամէն ինչ պիտի ընեմ անոր բուժումը փութացնելու համար. որովհետեւ կը սիրեմ զայն, խորապէս կը յարգեմ զայն։ Ան իմ ըստեմանուհիս եղած է, գեշ ու աղէկ օրերուն հաւատարմի՜ ընկերուհիս, ամբի՜մ կայրը որ ինքզինքն ինձի տուած է եւ որուն միակ կապուցը ես եմ։» եւ աւելցուցի։ «Բայց ինչ որ մեզի համար կը զգամ, տարբեր է։ Բուռն, ամենհին սէր մըն է, որ կրնայ զիս մեռցնել՝ եթէ մեքեմի՜մ եւ տակաւ,»

եթէ ստիպուած ըլլալի քեզ դժբաղդ դարձնել, եթէ դուք յուր տածէիք կինս լքել տալու, իմ մէջս բաւական կորով պիտի գտնէի քեզմէ, փախչելու համար:

«Այդ կինը կը ցանկայի խելայեղօրէն, ա'լ դժբախտութենէն կ'ուզէի ազատիլ, ծահամբձներէն յոյնած էի, եւ սակայն կը ստէի:

«Կիսկէն գուշակե'ց արգեօք ինչ որ կ'անցնէր իմ մէջս: Ձեռն գիտեր, բայց կուրծքիս վրայ եկաւ փլչիլ, ու շրթներն ինծի մատոյց:

«Երկու օր միասին փայցնիս՝ Վեժէ, խաղաղիկ պանդոկի մը մէջ ուր բնակած էի տղայութեանս ատեն: Հրաշալի օրեր եղան:

«Երբ Ավան դարձայ, իմացայ որ Աբուս իմ բացակայութեան քանի որ տաղնապ ունեցած էր: Ան իր մեծ տնիւրտ աշքերով ինծի նայեցաւ: «Այ երբեք ինձմէ պիտի չգատուիս, այնպէս չէ», ըսաւ: Այս բազմանքը կը յայտնէր երկչոտ, պաղատալին շայնով մը. անշարժ ֆայցի առանց բռն մը արտասանել կարենալու: «Ի՛նչ ունիս, Հարցոց, կը տառապիս: Աստուած իմ, արեօք ժիմթիթիս (1) հիւս'նո՛ք էս: Հանգարտեցուցի զինքը առանց կարենալու ձայնի մէջ զո՞ր մը ծածկելու: «Բայց ուրեմն ի՛նչ կայ, յարեց: Աշքերուս մէջ շիտակ նայէ: Արեօք նորէն խաղացի որ կորսնցուցի՛ր:» Կարծես Հոգւոյս մինչեւ խորը կը խուզարկէր: «Ուրեմն կ'ի՛ն ղնէ ե որ կ'ուզէր քեզ ինձմէ խել: Ինքզինքս չեմ խաբեր ես. սիրելի՛ս, գիտեմ որ ասինքներէ ի վեր անուճով միայն բռն կ'ինջ եմ: Վանդակասն արարած մը զարձած եմ, բայց քու Հաւատարմութիւնը ինծի թոյլ տուաւ ցատկուս Հանն դուրսել: Երբ գիշերներդ խաղալու կ'անցնէիր, երբ քաղաքականութեամբ կը զբաղէիր, ո եւ է մեղադրանք կ'ընէի՝ քեզի: Թողուցի որ մեր Հարստութեան ֆայցորդը մսխես, ես ինքս իմ գահարեզնէներս քեզի տուի գիտնալով որ քեզի պէս մարդ մը Հէտք ունէր գրօնելու եւ չէր կրնար շարունակ պիտանդ կնոջ մը անկողնոյն վրայ մնալ: Մէկ բան մը ինծի համար կարեւորութիւն ունէր, քու սէ՛րդ. ֆայցեալը Հոգս չէր: Եթէ սխալած էի, իվա՛նս, ստակալի բան պիտի ըլլար: Լաւագոյն է այն ատեն որ սպաննեմ ինքզինքս. որովհետեւ սահման մը կայ տառապանքին: Հազի նոպայ մը խօսքը կըս-

րեց: Կը խեղդուէր: Թեւեռուս մէջ առի գայն, փայփայեցի, եւ այն ատեն միայն բաժնուեցայ իրմէ երբ քնացաւ: Դուրսը, առանձին, անձկութեան մէջ էի թաւալել: Յարաբերութիւններս կտրել Կիսկէնի հետ, անհշարին էր: Անոր համբոյններուն յիշատակը մարմինս կ'ալրէր: Կրնայի առ առաւելն խնդրել անկից որ համբերէր մինչեւ Վերայի մահը, բայց անգամ մը ես՝ Վերայի անհետացման վրայ հաշուելը զգուշի երեւցաւ ինձի եւ այդ գաղափարը զայրոյթով ետ հրեցի: Մէ՛կ միջոց կար միայն, կեղծել: Դժուար պիտի ըլլար, գիտէի, որովհետեւ ղե՛մքս, ինչպէս Հայկի մը. Հոգւոյս վրդովմունքները կը ցրալանէ ու Վերա ո եւ է մէկէն աւելի լաւ կը կարգայ Հոն ինչպէս գրքի մը մէջ, բայց ուրիշ լուծում չէի ընդնշարժեր հաւատարմապէս սիրելի երկու կին կարենալու համար պահել:

«Ստեղծ արուեստին մէջ տարօրինակ յառաջդիմութիւնները բրած ըլլալու եմ, որովհետեւ Հակառակ իմ յաճախապէս բացակայութիւններուս, Վերա ոչ մէկ կասկած ունեցաւ. նոյն իսկ ինձմէ ներդուրթիւն խնդրեց ինձի բաժն դառն խօսքերուն համար: Առանց խղճահարութեան՝ կ'երթայի ուրեմն երկու օրն անգամ մը Կիսկէնը գտնել այն նոյն պանդոկին մէջ ուր ժամանակին ու պարտականութեանց անլուէն ժառանգելու խնդրած քառասունեւութ ժամ անցուցած էինք միասին: Սիրտս ցնձութեամբ լեցուն կը բաժնուէի անկից: Կը յուզուէի աճէն բանէ, բնակարի մը գեղեցկութենէն, ծաղկի մը բուրմունքէն: Կ'ուզէի անցորդներուն պոռալ իմ երջանկութիւնը, ըսել թէ Հակառակ իմ աղէքելի մարդերու՝ տեսական կնոջմէ մը սիրուած էի: Բայց եր տուն կը դառնայի, մենութեանը մէջ սենեակիս որուն դրացի սենեակներուն մէջ թորախտ բռնուած մահամբձ Հիւանդներ կային, այն ատեն էր որ զըլուանք կը զգայի այն ճշմոյնական ստույթեան Համար որ այլ եւս իմ կենալու կը կազմէր: Կ'ուզէի՛ զգնել քեզի, բայց, ինչ ա'լ ըլլար, երջանի՛չ էի... քանի որ վերջապէս կ'իմանայի թէ ի՛նչ էր սէրը: Անոնք որ ատիկա չեն զգացած, չեն կրնար ըմբռնել ինչ որ ան կը ներկայացնէ: Մշտապաւ բոց մըն է, կոտորացնող ցանկութիւն մը՝ միշտ անյազ, ջղալին խանգարումներ, սրտի բաւարարումներ, անբանաւոր զուարթութիւն մը որուն, ասանց փախանցման, կը յաջորդեն վախեր, աճկութիւններ, հիմնաւոր կամ ոչ: Թաճախ, սիրեցեալ էակին ներ-

(1) Իվանի Դեռասի որդին:

կայութիւնը չի փարատեր այդ Հիւանդոտ վիճակը, քանի որ անդամալուծուած եւ զաղափարովն այն առանձնութեան որուն մէջ պիտի իյնաս քիչ յետոյ, որովհետեւ այդ մեկնութեան պահերուն մէջ՝ որ ըստ մեզ շատ բազմաթիւ են, ինչքան տարաւորոյն են կանցնին մեր ծողքէն: Ինչ կ'ընեն ան. օրէն: Անելի գեղեցիկ, աւելի երկասարայ էակ. ներ կը տեսնեն արդեօք, որ կարող են իւր արտին մէջ մեր տեղը բռնել: Հեւ ի Հեւ կը վազեաւ Հեռախօսին: Եթէ սիրելի ձայնը պատասխանէ, 'եթէ' Հեռաւորութեան մէջէն՝ զգաս որ ան ալ նոյն սարուաճներն ունի, ինչ երանութիւն. բայց եթէ անտարբեր մէկը քեզի իճացնէ թէ ան զուրկ էլաճ է, ամբողջ գիշերը Հեծելով կ'անցընես: Վասնզաւ' քիչ թիւով, խնայարութեան ծօղիկ: Զգացումներու խաթարութեան, կ'ըսեն անդէսները: Ինչ սխալ: Քաղցրահամ թոյն մըն է որ կը սպաննէ, բայց որ կեանքին իւր արժէքը կուտայ: Այն պատճառովն որուն մէջ զոր պայտակա կը պտտանք ինձի զիս քնացնելու անոն, կայ Հաստ մը որ Հիմայ միտքս կուգայ. պարսիկ գերեզման. նոցի մը մէջ, ուշ մնացած տեղիչ մը ամառ իրիկուս մը կանգ առաւ: Շիրիմներուն վրայ նկատեց տարօրինակ տապանազիրներ: Այս ինչը, որ ուսուցիչ էր պաշտօնով, երկու ամիս միայն ապրած էր. գայեակ մը Հինգ ամսու մեռած էր, Հոնու իճամ մը՝ վեց ամսու, եւ այսպէս ըստ կարգին: Տեղիչը ինքեցեք խենթերու քաղաքի մը մէջ կարծեց: Վաղեց պահպանին ծօտ, որ առեղծուածը բացատրեց իրեն: Այդ երկրին մէջ, մեռնողներուն երջանկութեան ամիսները կամ տարիները միայն կը հաշուէին, սիրոյ տարիները անշուշտ, բայց դայ. եակս չէր ուզած ատիկա ինձի ըսել: Այդ Պարսիկներն իմաստուններ էին. կը Հայնամաճ անոնց վրայ եւ կը Հասկնամ զանոնք: Բայց ինչո՞ւ պէտք է որ այս բաղլը, որովհետեւ ճոճարիտ բաղլ մըն է, ինձի եկած ըլլայ փոխանակ քեզի, իմ Ժա՛քս, որ անխախտ եւ եւ Հարուստ: Ատի՛ք անքննելի խոր. Հուլանք են:

«Երջանկութիւնս երկու ամիս միայն պէտք էր տեսեր, ճիշտ ինչքան պարսիկ ուսուցիչը, մինչեւ այն օրն ուր կիսէնը գտայ ջրային ու գրգռուած: Երբ Հարցումներով նեղը զրի գինը, խոստովանեցաւ թէ քուլէն մը որ զինք երկար ատենէ ի վեր կը սիրէր՝ իր ձեռքը խնդրէր էր ծնողքէն, եւ թէ

իր հայրը, հրամայել սիրող՝ ինչպէս էր սովորաբար, զինք կը տոկէր ընդունելու: Անշուշտ կար, այն քուլէնը որուն տունը կը մնար Մոնթրէօի մէջ, նշմարել էր մեր միջեւ եղած կապը, եւ նենգամտութենէ կը սպրկէր որ եթէ իրօք կը սիրէր զայն, պիտի չվարանէին կնոջմէն զատուել եւ անոր հետ աճունանալ: Այս երկու զոգացութեանց միջեւ որ մեզ բաժնելու միայն կը ձգուէին, կիսէն զուլը կարոնցուցած էր եւ իրեն — իմ թախանձանքներուս վրայ այդ դուարին խոստովանութիւնն ինձի ընկու ուժն զգացած էր, միմիայն իմ մէջս նեցուկ մը գտնուելու համար էր: Իր յուսահատութիւնը մեծ եղաւ ուրեմն երբ ըսի իրեն՝ «Իմ Կիսէնս, մի՛ մոռնար ինչ որ ըսի այն հրաշալի օրը ուր դուն ինքզինքդ ինձի տուիր: Քեզ աւելի կը սիրած քան ամէն ինչ աշխարհի վրայ, գիտես որ՝ կնոջս ու որդւոյս համար ունեցած սէլս բան մը չէ այն սիրոյն քով զոր դուն ինձի կը ներշնչես: Դուն իմ երջանկութիւնս եւ, իմ կեանքիս նպատակը. սակայն, կ'ըմբռնեմ որ իրաւունք չունիմ բու երիտասարդութիւնդ փճացնելու: Երկու ամիս զառանցանքի կեանք ապրեցանք: Բաղլը որ մարդոց դէմ կը մոլեգնի, կը խորհի թերեւ որ ես չափազանց երջանկի եղած եմ եւ թէ ատեն է ինձեմ խելու արեւու վերջին քառագայթը որ ինձի կ'օգնէր կեանքի բռնին առկալու: Թերեւ իրաւունք ունի եւ բու երջանկութիւնդ է իր նպատակը: Ես քառասունին կը ծօտնեմ. մերութիւնը չէ, կ'ընդունիմ, բայց մտածե՛լ թէ դուն քսանեվեց տարեկան ես, թէ իմ Հոգիս մաշած է նեղութիւններէն, թէ աղքատ եմ, թէ Հիւանդ կին մը եւ զաւակ մը ունիմ, եւ Հասկնալ որ անիմաստ պիտի ըլլար երիտասարդութիւնդ ու դեղեկութիւնդ ինձի զոհելու» Այս եղաւ իմ պատասխանս իր խոստովանութեան, որուն ամէն մէկ բառը դաշնին մը ծայրին պէս սիրաս միտած էր: Բողոքեց, ըսաւ թէ իրաւունք չունէի այդպէս խօսելու, թէ ոչինչ կար որ մեր սէրէն վեր ըլլար, եւ թէ երբեք իր հօրը կամքին պիտի չհպատակէր: «Բայց ինչո՞ւ չես հետեւի բուլիսիս խորհուրդներուն: Ի՞նչ' քու խորդ, հարցաքննե՛լ ինքզինքդ, եւ ըսէ՛ ինձի թէ կարելի՞ է երկու կին մէկանց սիրել. կը խաբես կինդ՝ անոր կարծել տալով թէ կը սիրես զայն: Անխի՛ք քեզի արժանի վարձու՛ք մըն է մի. թէ, եւ չես զոներ որ անկեղծութիւնը լատագոյն պիտի ըլլար քան այս ստուերեան կեանքը: Ան

երջանկութեան իր բաժինն ունեցաւ. Կարգը իմն է իմ բաժինն ունենալու: Աղքատութիւնդ, ի՞նչ հոգս է. չէ՞ որ մեր երկուքին բաւելու չափ Հարստութիւն ունիմ ես: — Մի՛ շարունակեր, Կիսկէն, խօսքերդ կը ցաւեցնէր զիս: Պիտի չնքնէի այդպէս խօսիլդ, բայց գիտեմ որ պատասխանատու չես: Պատասխանատուն, կին ճնն է որ, Հաւանաբար, ոչինչ կը Հասկնայ սերէն որ այդ խօսքերը կը ներշնչէ քեզի: Եթէ քեզի մոտիկ ընէի, եթէ ճշմարտութիւնը խտտովանէի կնոջս, իր մահուան վճիռն է որ արձակած պիտի ըլլայի: Նորէն՝ ասեմն է որ նախնորքի է քան սպաննելը: Ուստի, Հաստա՛ ինձի, գատուելէն ուրիշ ճար չկայ: Կարգուե՛ անոր Հետ զոր Հայրդ քեզի կ'առաջարկէ, քանի որ արժանի է ան, եւ ջանա՛ զիս մոռնայ: Լանդարտ մտածողութեամբ պիտի տեսնես որ այն էակը չեմ զոր զոր դուն տեսականացուցած ես: Ո՛վ կ'ըսէ թէ ամուսնանալնէս յետոյ, յանկարծ զիս ասել պիտի չուկնէի: Ա՛յնքան բաներ մեզ կը բաժնեն, դաւանանք, ազգութիւն, ընկերական միջավայր, նիւթական կացութիւն...

«Ձուզեց ա՛լ աւելի լսել, եւ խոստացաւ զիս այլ եւս չչարդարել. բայց կախարդանքը իրզուած էր. եւ անկից յետոյ մեր ամէն մէկ Հանդիպումին կը Նշմարէի որ Հակուռակ իր սարսուռներուն ալլ եւս նոյր չէր:

Ատեն ճը ետքը, Կիսկէն ստիպուեցաւ Փարիզ դառնալ. բաժանու՛մք, մեզ բուժելու տեղ, մեր սէրը կը գերազգուէր: Իր նամակները ողբերգական շեշտ կը ունէին: Իսկ ես կը ջնստայի իմ տառապանքս իրմէ ծածկել. նամակներն ուրիշ բան չէին բաց եթէ երկամբ քարոզներ ուր տեսակ կը Հաճոյց կը զգայի մեր երջանկութիւնը Հիմնայատակ քանդելու: Կիսկէնը մղելով որ ուրիշի ճը Հետ ամուսնանայ, Ստանալէ յետոյ այդ նամակներէն մին որ իրեն շատ վիշտ պատճառած էր, Հետագրեց ինձի որ երթամ Փարիզ գինքը գտնեմ: Ստիպողական գործ մը պատրուակեցի ու վերտա թոյլ տուաւ. որ մեկ-նիմ: Կ'աճեցամ մտածելով որ քեզի այդ մասին տեղեկութիւն չտուի եւ նոյն իսկ Տիմիթրին տեսնելու ջանք մը չըրի: Ի՛նչ կ'ուզես, ուժ չունեցայ, ամբողջովին անձնատուր էի սիրոյս: Կիսկէն իր ճնողքը դրեակը ձգած ու եկած էր պանդոխ սննեակիս մէջ ինձի Հետ բնակել. գմայելի ու ճիւղեգամայն ահռելի օրեր եղան աստեղք: Յաճախ օրուան մէջ

կը մեկնէինք գիւտեր ընելու Փարիզի մէջ, այն Փարիզին զոր օտարականները Հաղիւ թէ կը ճանչնան, Սիթիէն, Սէն-Լուի կղզիին ու գետափներուն Փարիզին: Կը Հասկնայ որ եկեղեցիները տեսնելու եւ նեղ փողոցներուն մէջ թափառելու Համար չէր, այլ Հին քարերու բանաստեղծութեանը մէջ աւելի խոր ճաշակելու Համար սէրը որ մեր մէջն էր: Օ՛հ, այդ մթնոյ՛րտը նոթք.ճամբ. արեւածուտի ժամուն, երբ դուրսի կապարաթոյր լոյսը բոգասներուն ու վիթրայներուն մէջէն կը թորի, ինչպէ՛ս կը ճաշակէինք զայն: Մեր Հոգիները այն... պիտի ներուժութեամբ մը կը թրթռային, որ պէտք էր իրարու վրայ կնկտէինք որպէս զի վաղ չիշխայինք: Կրնայինք միայ Հոն ժամերով առանց բառ մը փոխանակելու. երկու խորհրդաւոր ստուերներէն էինք լոկ, զոր ոչ ոք կրնար ճանչնալ, բայց ջուրտը մեր անդամները կ'ընդարձակէր եւ դուրս կ'ելլէինք նորանոր յափշտակութեանց մէջ ինչպիսի Համար: Ան իմ ուշադրութիւնս կը Հրակրէր շնորհալի նրբութեանը վրայ կամարկներուն եւ այն մրոտ խաւի որով գարեքը պատած էին Մարքեկիդեցոյնք քարերը. ես, զմայլանքով կը լեցուէի տեսնելով ծառերուն վրդովիչ սառեղանջի՛ք, առօրուելով այդ պահուն բանաստեղծութենէն, զիտելով խորհրդաւոր մշուշը որ գորշ ու անթափանց ջուրին վրայ ինչպիսի՞ գայն Թրնրի բնանկար մը կը դարձնէր: Եւ այնպէ՛ս մեր տպաւորութիւններն իրարու յաշտելով կը Հառնէինք Սէն-Լուի կղզին որուն Համար երկուքս ալ Հաստապր պաշտում մը ունէինք: Եթէ կարողանայք ըլլայինք կենդանի Հոն է որ Հաստապր պիտի ըլլայինք մեր բոյն: Անիկա պերճանքը կը սիրէ, ու կը բազմար Լօղէօնի կամ Լամպէօնի ապարանքին տէր ըլլա՛լ կարենալու Համար զայն ինձի նուիրել: Կը խորհէր թէ այդ ըրջանակն ինձի արժանի էր: Կ'երեսակայնէր զիս թաւիշով ու զիպակով զգեստաւորուած, ինչպէս մեծ շրջանին վէճետրիկիցները, գեղարուեստ գործերն եւ շրջկ կահ-սարքանց մէջտեղ: Ես, աւելի Համեստ, պիտի շատանայի նուազ փարթած տան մը մէջ բնակելով. օրինակի Համար այն տունը որ աւազանիկով մը զարդարուած մեղամայճիկ Հին բաւ մը ունի: Եւ որովհետեւ չէինք կրնար փողոցին մէջ Համբուրել, Սէն-Լուի եկեղեցին կը մտնէինք: Բանաստեղծական չէ ժէ. դարու այդ եկեղեցին, բայց բարեպատեհ Հ է սիրահաններուն ու

տաք կ'ընէ հոն: Քանի ծը սակաւաթիւ հաստատաց-
եալներ, ընդհանրապէս շատ ծեր կնիկներ, կուգան
այդ ուշ ժամուհի հոն աղօթել՝ կերտներու պլպլուն
նշոյլին տակ: Ատկից կ'օգտուէինք սիւնի ծը ետեւը
գիրկընդհառնուելու համար: Սրբապաշտութիւն ծըն
էր այդ, գիտէինք, բայց այդ սերը մեզի այնքան
մեծ, այնքան մաքուր կը թուէր, որ յոյս կը զնէինք
աստուածային զթութեան վրայ՝ մեր թողութիւնն
օտանալու համար: Ան երբեք չէինք մեկներ ա-
ռանց մատերնիս թաթիւնու Լա Վալիէի օրհնա-
մանին մէջ՝ այն տղայական յետին մտքով թէ մեծ
մեղաւորութեան հազին մեզի ի նպաստ պիտի բա-
րեխօտէր: Եւյ հրաշալի ժամերուն մեզի կը թուէր
թէ միսմինակ էինք աշխարհիս մէջ եւ ապահով թէ
ս եւ չեմ մարդկային ուժ չէր կրնար մեզ իրարմէ
խելլ: Կեսնայք սակայն մեկ կը հալածէր: Եր հայրը,
չհասկնալով անոր վարանումները, մէկ շաբաթ պայ-
մանաժամ առած էր նշանուելու համար, եւ ինչ որ
իմ ցուս կը սաստկացնէր՝ այն էր որ այդ երկուս-
տաքդն ըստ այն լուսանկարին զոր Կիսկէն ինքն
խակ ցոյց առած էր ինծի, շատ համակրելի էր:
Շատ բնական նախանձի մըտնի ծը տեղի տալով,
չկրնայ ինքզինքս՝ արդիւն իրաւունքին հաղթանակու-
մէն ապուս եղած ըլլալի կամ եթէ կնոջմէն զատ-
ուելի, հայրը պիտի հաւանէ՞ր որ ամուսնանայինք»:

— «Պիտի ընդգիծմանս, ըստ, բայց հակա-
ռակ այն ցուսին զոր պիտի զգայի զեկքը նեղա-
ցնելով, անհրաժեշտ պիտի չնկատուի իր հաւանու-
թիւնը, մահաւանդ որ՝ շնորհիւ վախճանած մեծ մօ-
րաբորոյ՝ անձնական հարստութիւն ճը ունիմ»:

Եւ Հակառակ մեր սիրտին եւ այն ամէն բա-
նին զոր ան կը ներկայացնէր մեզի համար, զատու-
ուեցայ Կիսկէնէն, ունեցայ այս ուժը, զայն համո-
զելէ յետոյ թէ անհրաժեշտ էր որ այլ եւս իրար
չտեսնէինք եւ ան նորէն մոռնանանք: Եթէ գիտ-
նայի՞ր թէ որքան ասիկա ինծի ծանր եկաւ, մա-
նուաւոր երբ ապահովութիւնն ունեցայ թէ իմ
պատճառսնութիւններու տեղի կուտար: Ձայն կա-
յարանը անաջնորդելէ յետոյ, պանդուկ դարձայ:
Մէնի կամուրջներէն մէկուն վրայէն անցած ա-
սանս, ինչեղի այն աղետաւոր ծրարիլը զոր մեր ե-
րկտասարդութեան աստեղ իրիկուն ճը դուն չգացած
էիր, ու քեզի պէս՝ կրթնեցայ եզրորմին ու
ջուրը գիւ իրեն քաշեց: Փորձեցի վարժուի անէպ-
ման գաղափարին ու թափանցել խորհուրդին որ ին-

ծի պիտի սպասէր այն ժեսթէն անդին զոր կը ցան-
կայի կարենալ կատարել, բայց կորովն ինծի պակ-
սեցաւ: Ժամայտ շարունակեցի, ու այն երջանիկ
բայց անխոհեմ զոյգերուն որ իրարու փաթած կը
քայլէին՝ փափաք կը զգայի «Վատնդի մէջ էք,
զիտցե՛ք» պոռալու: Աւելի՛ն, արդէն իսկ կ'երեւա-
կայէի թէ ի՛նչ պիտի ըլլային իմ շարաքանքներ
երբ Կիսկէնը կորսնցուցած ըլլայի: Ա՜հ, այո՛, գի-
տէի թէ ինչ է հրաժար տարփանքը, որուն դոյու-
թիւնն այնքան յաճախ կ'աւրանան. զայն կը ճանչ-
նայի այն աստիճան որ արդէն կը գուշակէի մինչեւ
իսկ արհաւիրքները նախանձին՝ պատուհաններու
ամենէն անգութին՝ զոր Կիսկէնի մաքուր ու մեծ
սերը երբեք ինծի պիտի չճանցնէր եթէ եւս իսկ
կամեցած չըլլայի:

Հոգեկան այս վիճակին մէջ է որ ինքզինքս
Լուգան գտայ, այն համոզումով թէ ամէն ինչ
լծցած էր մեր միջեւ: Բայց վերադարձես երկու օր
յետոյ, կը ստանայի նոր նամակ մը որուն փու-
թացի պատառնաւել: Կը դրեմք քեզի պատճէնը
այդ երկու նամակներուն որ քեզի պիտի օգնեն մեր
միտքեան նկարագրին աւելի լուս բորոնելու: Ան-
կից ի վեր, ուժն ունեցայ այլ եւս փօթիս երթա-
լով անոր պատասխանը չիմտոնելու, որովհետեւ
անիկա անպատճառ նորէն դրած է ինծի:

Կիսկէնի նամակը իմանին:

«Կէս գիշեր: Ամէն ինչ կը հանգչի զդեակին
մէջ, բայց ի անկից որ բեղի կը մտածէ: Ծառերն
անշարժ են:

«Վերջին անգամ ըլլալով թերեւ, քեզի պիտի
խոստովանին իմ վիրտս: Դուն զիս կը գոհես թու
բարութեանդ ու պարտականութեանդ, կը խոսար-
հիմ: Գիտեմ որ դուն անգրգուելի պիտի մնաս եւ
թէ ոչ եսամուլ ես, ոչ կեղծաւոր: Ինչեւ՝ ողբա-
չէիր երբ քեզի հանդիպեցայ: Լիակատար երջան-
կութեան մարդ երբեք չի հասնիր, գիտեմ. եւ սա-
կայն կան էակներ որ իրար հասկնալու եւ սիրելու
համար եղած են: Մէնք ատոնցմէ էինք, համոզ-
ուած են: Դուն ինծի խնդրեցի արարեալեղ եղ որ
կը վառէ կը հատցնէ գիւ: Քուկդ եմ ու պիտի ըլ-
լամ ընդ միշտ, եւ ինչ ուլ ըլլայ իմ կեանքս, պիտի
վազեմ քեզի գած երբ որ դուն ուզես: Ան որ եր-
ջանկութիւնն ունի քեզ ունենալու, գիտէ գոնէ զայն

իր բուն արժեքով գնահատել, Դուռ վերջերս ինձի կ'ընէիր թէ դատակարարի տարբերութիւն ճշ կայ մեր միջեւ: Խաբկա ճիծազս շարժեց: Սիրելի'ս, այդ ազնուասիրութիւնը որուն կը պատկանիմ, արտա-
նորա տառաւելի տպաւորութիւն կը թողու, բայց
ներսը փակուելիս ունի: Մեր երեւտարարներն ի'նչ
կը փնտաեն ամուսնութեան մէջ: Դրամծօխ մը'
որպէս զի իրենց եկամտան ստուարացնեն, կին մը
որ ընդունիլ գիտնայ եւ իրենց զաւակներ սայ՝ ազ-
գատոհմը շարունակելու համար: Ճշմարիտ ազ-
նուականութիւնը հոգիինն է, եւ ատո'ր դուն քու
բայրը եռութեամբդ կը պատկանին: Խաբկա զգացի-
այն օրն իսկ որ մեր ծաւընդին իրարու հանդի-
պանան: Ու անկից ի պիւր, ատոր վրայ շատ մտա-
ծեցի: Մինչեւ այսօր ոչ մէկ յանցանք ունէի ինչ-
զինքիս մեզապրելու. աւելի'ն, այր մարգուն հանդէպ
հակակրօնութիւն ճշ կը զգայի. եւ սակայն, քեզի եկայ
ամենայն միաճատութեամբ, ո եւ է չարքքէ անվախ,
որովհետեւ քու նստածաքիլ մէջ գուշակներ էի այն
էակը որ դուն ես: Ինքզինքն չքճմիկուն համար չէ
որ կը գրեմ քեզի ասկա, այլ մեծիայն որովհետեւ
բոլոր հոգւով աշպէս կը խորհչիմ: Երբք ամիս
մտատանջութեան մէջ ապրեցայ, բայց այսօր եթէ
իմիկ առաջարկէիր որ մեր պատմութիւնը վերակը-
սէինք, պիտի չվարանէի: Դու կը լսեմ բոլոր խօս-
քերդ կը տեսնեմ բոլոր շարժումածեցնք: Եյս իրիկ
կուն, պարտեզին ծառայողներուն մէջ պարտեզով'
այն անձին հետ որուն կինն ըլլալ կը ստիպէք զիս,
ըմբռնեցի անպարմանելի կորուստը զոր կ'ընէի
քեզիս թաժմուելով: Եւ սակայն, քու խորհուրդնե-
րուդ է որ հետեւած էի: Երկարօրէն գիտած էի
թիկնածուս, որպէս թէ առաջին անգամն ըլլար որ
զիս անոր դէմը հանած ըլլային: Հաւատարմքն շուն
աչքքը ունի եւ վառահճ եմ որ անոր հետ կարգաւե-
նով անցնալի մատարդութիւններս չպիտի կրկնուն:
Տէրը ե'ս պիտի ըլլամ: Բայց ի'նչ պիտի չտայի
քեզի պէս մարդու մը գերին, ի'րը ըլլալու համար:
Պիտի խոստովանիմ որ քեզի ցուց ապով իր կեն-
դանապիլը, յայնս ունեցած էի թէ նախանձ պիտի
գողայի եւ թէ շղթմարդ պիտի կտորէիր որպէս զի
Դրիշիւնը չըլլամ ես: Մատանկը կը գողային այդ
լուսանկարին նայած ատենը: Եջքիս ծայրով կը դի-
տելի քեզ, եւ ճիծ ուրախութիւն մը զգացի երբ
ցոլացածէն զան սեղանին վրայ նստեցիր. բայց ին-
չ'ու քնեմ ծածկեմ, ատրիս չբուսի ինձի, աւելի
բունն ընկզկումի մը կը սպասէի:

«Անարարք եմ, սիրելիս», գրեմեմ. դուն ալ կը տառապիս. դուն ալ՝ ինծի պէս՝ երջանիկ չպիտի ըլլաւ: Գթութեան զգացումով ծը, պիտի շարունակես սէրը դերասանեղ. գոնէ ես պիտի կարեւորեմ պայմանները դնել, արտառող եմ. քեմհաճ ցոյց տալ դիս: Աչքերս կը գոցեմ՝ կը տեսնեմ Լօզանի Փայլաւորն ծծեմ արեւը, ուր իրար ճանչնացանք, կը յիշեմ առաջին համըրըր զոր ձեռքիս վրայ դրիր: Խ՛նչքան ձախաւեր օւ հրապքքաւ էր ծիսեղանայն. դեռ կը պզտ գայն: Խ՛նչպէս պիտի ապրիմ առանց քեզի: Ուրեքիս դքրա՛ղ պիտի ընեմ ուրիշ ծը, այց երկտառարըր որ վերջապէս ինծի ու է գեշութիւն չէ ըրած: Ինծի կ'ըսէիր թէ պիտի վարժուելի անոր եւ թէ վերջ ի վերջոյ պիտի քեզ ծոռնայի: Մոռեա՛լ քեզ, ճո՛ղիք. չեմ հասկալար որ ինծի պէս կին ծը կեանքին մէջ մէկ անգամ ծը միայն կրնայ սիրել: Ինքզինքս քեզի առել: Զգայարանքերս, սիրտս լեցեցի քեզի, ձեցեցի որ կամքս ամբողջապէս անհանայ: Իտկապէս, պէտք էր անխճէի այն օրն ուր քեզ ձանջցայ, ես ստգայն կ'օրհնեմ զայն՝ ինծի այս հրճուանքը պարգեւեմ ըլլալուն համար: Քոնէ եթէ կարենայի՛ք միայնակ եպրիլ... կը տառապի՛մ, թշուա՛ւ կը զգամ դիս... ու պիտի սպաննեմ ինքզինքս, եթէ չընդունիս պայմանը զոր վերջերս դիր քեզի: Կ'ուզեմ դաւակ ծը ունենալ քեռն: Քեռնէ զաւո մէկը պիտի չգիտնայ առիկա: Այդ զաղանիքը ծը կապը պիտի ըլլայ, չունի իոկ եթէ այնուհետեւ այլ եւս իրար չտեսնենք, ես այս գոնով միայն պիտի կարենամ թիւրիս հանդուրժել այն կեանքը զոր ինծի կ'առաջարկէք: Եթէ անգամ ծը եւս մերտիս ինծի այս վերջին դժոգողութիւնը, ա՛լ պատասխա՛նաւոր չեմ կրնար ըլլալ ընելիքիս: Ու կը ինզդեմ մանաւանդ սր զիս իեղապար կամ ոճազգործ չնկատես: Մինչեւ այսօր ընդունեցայ ամէն ինչ որ ինձ է ուղեցիր: Մի՛ ծոռնար որ կեանքս, քու պատճառովդ, անդարձանիթուրէն իտրտակուած է: Քեռնէ դաւակ մը՝ պիտի օգնէր ինծի արելու:

«Այս վտանգաբեր նաճակը պիտի պատռես անշուշտ, որպես զի ի՞նչ մրցակցուհի ես խաղաղութիւնը չլրգովէ, բայց ի՛նչքան այս գաղափարը զիս կը տառապեցնէ: ԱՆՃԱՆ պիտի ուզէի որ այս նաճակը պահէր եւ զայն վերընթեանլով ծառծէիր աւեր ուրուն համար պուն ամէն ինչ ես: Ժամը տառտուն երկուքի եւ, շողորմաւոր քեզ կ'արեւոյդէ պիտի արեւալուստը ուր իրար սիրեցնիք: Քայուէ՛ք»

թիւնը պիտի ունենա՞ն վե՛կէ գառնալու: Մտքովս կը տեսնեմ քեզ, վառկոնի՛ն՝ ձէկ անկիւնը նստած, նայուածքդ մտահոգ, ճակատդ կնճռոտած, սրկաւթէթը շրթունքիդ փակած, ու սիրտս կը բզբտուի: Ռ՛հ, սիրելի՛ս, ինչո՞ւ ձգեցի որ մեկնին: Կը պա-դատի՞մ, մի՛՛ր՝ ճոռնար զիս, որովհետեւ, հաւատա՛, Իվա՛նս, որ երբեք ճամբուպ վրայ պիտի չգտնե՛ս կին՝ մը որ քեզ ինձե՛ն աւելի սիրէ:

Ահա ինչ որ պատահանիցի.

«Սիրելի փոքրիկ պարի՛կս,

«Զուիցերիա կը դառնայի, սիրտս՝ փշուռած, բայց տուռապանքիս յարթած ու քեզ ուղիղ ծամբուն ձեշ դրած ըլլալու գոհունակութեամբ: Կը տեսնեմ դժբախտաբար որ այդպէս չէ եւ թէ քու խեղճ սրտիկդ իմինիս չափ կը տառապի: Մինք ցաւա-տանջօրէն կը քանկք երջանկութեան երեք ածիւր զոր ապրեցանք: Մի՛ կարծե՛ր որ կը ցաւի՞մ ատոր համար: Քիցի պէս, ես ալ երբեք կարող պիտի չըլլամ ձո՛քէս հեռացնել անոնց յիշատակը, բայց բուռն խղճի խալթը կը զգամ քու կեանքդ անգամ մը եւս արշակած ըլլալու, այն միջոցին ուր հոգիի խաղաղութիւնը անհրաժեշտ էր քեզի: Ինչո՞ւ այդ օրը ուժը չունեցայ Լոգանէն հետանալու: Իսկապէս դուն զիս լաւ չէիր ծաննար: Եթէ մէկտեղ ապ-րելիք, պիտի նշնաբէի՛ր որ ուրիշներէն տակի բնաւ չեմ արքեր: Զգային եմ, արտառոց, յոռտոտ, եւ եթէ բարի ըլլալու տպաւորութիւնը կը թողում, յա-ճախ կորովի պակասէն է, որովհետեւ ատիկա նուազ ձի՛կ կը պահանջէ ինձէ: Կը կարծե՛ս որ, եթէ ամուսնացած ըլլայինք, մեր միջեւ ընդհարում-ներ պիտի չըլլային: Առանին գործի, զբաժի հար-ցեր, տղոց դատաւարակութեան խնդիր, այս ամենքը անհամաձայնութիւններ կոտաջ պիտի բերէին: Եւ եթէ գոնէ ամէն ինչ ձեռ երկուքին միջեւ անցներ, եթէ կարեանայինք միասնեան հետ ուս պարիլ, պիտի յաջողէինք թերեւս. փոխադարձ գիշումներով, մի-ր երջանկութիւնը պաշտպանել. բայց աւա՛ղ, ընտա-նիքը, բարեկամները՝ մեր կեանքին կը խառնուին, եւ այն ատեն է որ մարդ կը նշմարէ դատակարարի, մտայնութեան, ազդութեան ու ներթափան զիրքի տարբերութեանց հետեւեցից ետդ ծանր անպատե-հաւթիւնները: Ան օրն ուր քեզ ծանցցայ, խեղճ վրան չէր այլ հեւ, ապա թէ ոչ պէտք էր որ հոս-ձէի այն ամէն բաներուն վրայ որ մեզ իրարմէ կը դատէին: Այսօր, ա՛յլ ուշ է. քօլն ինկած է. եւ ուրիշ ելք չեմ ընդշնմարք բաց եթէ քու ամուս-

նանալով քեզդ դնել մեր միութեան: Նշանածիկ մարգական դատաւարակութիւնը, իր ուղղաձիտ նկա-րագիրը, երջանկութեան երաշխիքներ են: Անոր հետ, անակնկալներու կարելիութիւն չկայ: Ի՞նչպէս կրնա՞ս ինձե՛ն ուղեի այն հրէշային բանը զոր գրիչս յառաջ չէթքար հոս արձանագրել: Կը վարանի՛ս անոր հետ կարգուելու՝ վախճալով որ չպիտի կարե-նաս զայն սիրել եւ պիտի ուզէի՛ր ընդ միշտ աղաբ-տել անոր անունն ու պատիւը... Լուրջ չէ աս, ու համոզուած եմ որ առանց հետեւանքներուն վրայ մտածելու է որ ինձի այդպիսի գժուժ արարք մը կատարել առաջարկեցիր: Ես քեզ չափազանց յարգելուս համար է որ չեմ կրնա՞ր այդպէս վար-ուիլ. վստահ եմ որ եթէ քեզի համաձիտ ըլլայի, դո՛ւն պիտի մերժէիր, վաճաղի այն ատեն է որ քեզի իրաւունքը տուած պիտի ըլլայի զիս անկծե-լու, եւ ամենայն արդարութեամբ: Կ'երեւակայես թէ ծանր չէ՞ ինձի համար քեզ կորսնցնել, քեզ ու-րիշի՞ է որ տալս: Կը գրես թէ քեզի տարփապեղ մը խնցոյցի որ քեզ կը վառէ կը սպառէ: Հապա դո՛ւն, ի՛նչ վիճակի մէջ դրիր զիս: Կը հեգնէի տարփանքը, կը կարծէի՛ միամտօրէն թէ ան վէպե-րուն մէջ միայն գոյութիւն ունէր ու հիմայ կը տեսնեմ որ ան զիս ողորմելի խաճածիկ մը դար-ձուց: Եւ այն վայրկեանին ուր իմ ամբողջ հոն-դարտութիւնն ու բանականութեանս պէտք պիտի ունենային իմ զգացած ցաւի յաղթելու համար, կը սպառնա՛ն որ ինքզինքդ պիտի մեռցնես: Ի՛նչպէս, քսանըվիթ տարեկան հասակիկ մէջ, կեանքիդ վե՛րջ տաս: Ձե՛ս խորհիւր թէ ինչերու տէր ես դուն: Երեք ամսուան երջանկութեան համար, պի-տի ուզէի՛ր զո՛հել այն քորք ուրախութիւնները որ քեզի կը սպառնէ աշխարհիս մէջ: Մտածի՛մ՝ մայր ըլլալու երջանկութիւնն, այդ փափաքին զոր ա՛յն-քան ատենէ ի վեր կը փայտաբան: Այդ յայտ պէտք էր որ քեզ կապէր կեանքի մը, սր, հակառակ քու նղովքներուդ, կ'արժէ ապրել: Քու տարիքիդ, մարդ բուժուիլն անհնար կը նկատէ, բայց քու կարծա-ծեղ աւելի պիտու մոռացումը կուգայ. ինձի հա-մար, աւելի դժուար պիտի ըլլայ:

«Սակայն որպէ՛ս դի վերջ դնես քու դրախտաբար վիճակիդ, որպէս զի հօրդ պահանջած որոշումը տալու համար հարկ եղած մտքի հանդարտութիւնն ունենաս, պէտք է որ այլ եւս իրար չտեսնենք եւ այլ եւս չարենք իրարու: Բառք վերջին խօսքերն են որ քեզի կ'աւղես:» Լ. ԿԻՍԻՒԻԿԵԿԵՐՏԸՆ